

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) รวมถึงการวิเคราะห์จากเอกสาร และอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ เพื่อหาข้อสรุปจากสิ่งที่สังเกตเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและป้องกันทัศนสุขภาพของหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเอกชน ซึ่งหน่วยงานรัฐที่เลือกมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย เนื่องจากกองทันตสาธารณสุข มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการดูแลทัศนสุขภาพของประชาชนทั่วประเทศ โดยดำเนินงานภายใต้นโยบายที่ได้รับจากกระทรวงสาธารณสุข ส่วนหน่วยงานเอกชนที่เลือกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษา คือ บริษัทคอลเกต ปาล์มโอลีฟ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดูแลช่องปากภายใต้ชื่อสินค้าว่า "คอลเกต" สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกบริษัทนี้มาเป็นตัวช่วยในการศึกษา เนื่องจากบริษัทคอลเกต ปาล์มโอลีฟ (ประเทศไทย) จำกัด เป็นผู้นำสัดส่วนทางการตลาดในสินค้าระดับกลาง ซึ่งถือเป็น 80 เปอร์เซ็นต์ ของตลาดทั้งหมด โดยมีรายละเอียดระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่สำคัญก็คือหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานนี้โดยตรง คือกองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย และบริษัทคอลเกต ปาล์มโอลีฟ (ประเทศไทย) จำกัด มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

1.1 นางสาววิไลลักษณ์ บังเกิดสิงห์ หัวหน้ากลุ่มอบรมและเผยแพร่ กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย คุณวิไลลักษณ์ทำงานที่กองทันตสาธารณสุขมาประมาณ 7 ปี ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณวิไลลักษณ์ เพื่อขอสัมภาษณ์ โดยได้เข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการจำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2543 เพื่อขอข้อมูลประกอบการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ และครั้งที่สองเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2544 คุณวิไลลักษณ์ให้ความช่วยเหลือเรื่องข้อมูลทั้งเอกสารและการให้สัมภาษณ์เป็นอย่างดี นอกจากการเข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการแล้ว ผู้วิจัยยังได้โทรศัพท์เพื่อสอบถามข้อมูลคุณวิไลลักษณ์เพิ่มเติมตลอดเวลา ซึ่งทุกครั้งคุณวิไลลักษณ์ก็ให้ความร่วมมืออย่างดีเช่นกัน นอกจากนั้นยังได้กรุณาให้ยืมเอกสาร ตัวอย่างวีดิทัศน์ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ด้วย

- 1.2 คุณกนิษฐา มีนะกนิษฐ ห้วหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ กรมอนามัย ผู้วิจัยได้ยื่นจดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์คุณกนิษฐาอย่างเป็นทางการ แต่เนื่องจากช่วงเวลาที่จะขอสัมภาษณ์เป็นช่วงที่คุณกนิษฐาติดภาระกิจเป็นอย่างมาก คุณกนิษฐาจึงไม่สามารถกำหนดวันและเวลาสัมภาษณ์ที่แน่นอนได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ขออนุญาตสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ซึ่งคุณกนิษฐาก็ได้สละเวลาเพื่อให้สัมภาษณ์รวมถึงการให้ตัวอย่างข้อมูล และอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์
- 1.3 คุณสุภาวดี พงศ์พานิช เจ้าหน้าที่ในสวนอบรมและเผยแพร่ กองพันตสธารณสุข คุณสุภาวดีได้กรุณาให้ข้อมูลในส่วนที่เป็นเนื้อหาสื่อ เช่น บทรายการต่างๆ นอกจากนั้นยังได้ให้คำแนะนำ และข้อมูลในส่วนอื่นๆ อีกมากมาย
- 1.4 คุณวุฒิชัย รัตนสุมาวงศ์ ผู้จัดการฝ่ายการตลาดในส่วนผลิตภัณฑ์ดูแลช่องปาก บริษัทคอลเกต ปาล์มโอสลัฟ (ประเทศไทย) จำกัด ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณวุฒิชัยเพื่อขอสัมภาษณ์ ซึ่งในช่วงแรกของการติดต่อคุณวุฒิชัยให้ผู้วิจัยส่งตัวอย่างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ให้พิจารณาก่อน หลังจากนั้นจึงให้โอกาสเข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการในวันที่ 5 กรกฎาคม 2544 ซึ่งคุณวุฒิชัยได้กรุณาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี โดยเฉพาะข้อมูลในส่วนที่สามารถจะเปิดเผยได้
- 1.5 คุณอรัญญา กุลเลิศประเสริฐ (Media Planing Supervisor) ตัวแทนจากบริษัทโฆษณา Dentsu, Young & Rubicam (DY&R) เป็นบริษัทที่ดูแลด้านสื่อให้กับบริษัทคอลเกต ปาล์มโอสลัฟ (ประเทศไทย) จำกัด คุณอรัญญาได้กรุณาให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการใช้สื่อของบริษัทคอลเกตฯ โดยเฉพาะข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับงบประมาณการใช้สื่อของบริษัท นอกจากนี้ยังกรุณาให้ข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำไปใช้ประกอบการวิจัยได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นข้อมูลเหล่านี้ได้ผ่านความเห็นชอบจากคุณวุฒิชัยแล้ว
- 1.6 ทันตแพทย์พงษ์เอก ตาดทอง อดีตอาจารย์คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงพยาบาลฟัน ทันตแพทย์พงษ์เอกเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้วิจัย และระหว่างที่ทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากทันตแพทย์พงษ์เอกเป็นอย่างดี ในการให้คำแนะนำ ความคิดเห็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้ในงานวิทยานิพนธ์ได้

- 1.7 พันตแพทย์หญิงกนกวรรณ เตชะสมบุญนาภิจ เป็นพันตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุกรรมสำหรับเด็ก ผู้วิจัยขอสัมภาษณ์คุณหมอกนกวรรณเกี่ยวกับสุขภาพพันของเด็กซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในโครงการ ฟ พันสวยยิ้มใส ของบริษัทคอลเกต ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจากคุณหมอสามารถนำมาประกอบการวิเคราะห์โครงการดังกล่าวได้เป็นอย่างดี
- 1.8 คุณเกรียงไกร เพชรเสถียร อาจารย์โรงเรียนบ้านโคกมุ่นเหล่าสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้มีโอกาสรู้จักและสัมภาษณ์อาจารย์เกรียงไกรจากการแนะนำของคุณทวีเดช ทองอ่อน เนื่องจากอาจารย์เกรียงไกรเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโครงการ ฟ พัน สวยยิ้มใส ของโรงเรียนบ้านโคกมุ่นเหล่าสวรรค์ จึงสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีเนื่องจากอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้คุณเกรียงไกร ยังได้กรุณาแนะนำให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คุณวิรัตน์ จิตรโก ในเรื่องสื่อให้ความรู้ที่ได้รับจากกองทันตสาธารณสุข
- 1.9 คุณวิรัตน์ จิตรโก ศึกษาในเทศน์ 7 อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์คุณวิรัตน์จากการแนะนำของคุณเกรียงไกร เพชรเสถียร ซึ่งคุณวิรัตน์ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อที่ทางจังหวัดได้รับจากกองทันตสาธารณสุข
- 1.10 คุณดวงทิพย์ มยุระเป็นชะ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการสาธารณสุข 29 สาขาม่วงศิริ ผู้วิจัยสัมภาษณ์คุณดวงทิพย์เพื่อขอทราบข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายสื่อของกองทันตสาธารณสุขว่ามีการกระจายถึงหน่วยงานต่างๆ อย่างไร ซึ่งคุณดวงทิพย์ได้กรุณาให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

2. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร และอุปกรณ์

ได้แก่เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานทั้งที่ผลิตจากหน่วยงานเอง หรือจากภายนอกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อของกองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย และบริษัทคอลเกต ปาล์มโอลีฟ (ประเทศไทย) จำกัด เช่น งานเขียน บทความ งานวิจัย หนังสือ บทโฆษณา โฆษณาสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ จดหมายข่าว เป็นต้น รวมถึงตัวอย่างอุปกรณ์ต่างๆ เช่น วีดีโอเทปที่ผลิตออกไป เทปโฆษณาที่เคยออกอากาศทางโทรทัศน์หรือทางวิทยุ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยก่อนที่จะมีการสัมภาษณ์จะต้องมีการออกแบบและจัดทำแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งจัดทำเป็น 2 แบบ คือ

1.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้บริหาร กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย และบริษัทคอลเกต ปาล์มโอลีฟ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งประกอบด้วยประเด็นคำถามดังนี้

- ที่มาและประวัติของหน่วยงาน
- การกำหนดนโยบาย และแนวคิดทั่วไปในการดำเนินงานของหน่วยงาน
- การกำหนดนโยบาย และแนวคิดเรื่องการส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพในการดำเนินงานของหน่วยงาน
- มีการนำแนวคิดเรื่องการส่งเสริมสินค้า และแนวคิดเรื่องการตลาดเพื่อสังคมมาใช้ ร่วมกับแนวคิดเรื่องการส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพอย่างไร
- ปัจจัยที่สนับสนุน หรืออุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพที่ หน่วยงานประสบ เช่นสภาวะตลาด หรือสภาพเศรษฐกิจ เป็นต้น
- มีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานแต่ละปีอย่างไร

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้ปฏิบัติการ เพื่อทราบถึงรายละเอียดต่างๆ ของกลยุทธ์การใช้สื่อ ซึ่งมีประเด็นคำถามดังนี้

- กลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพเป็นอย่างไร มีความเหมือนหรือแตกต่างกับการใช้สื่อในเรื่องอื่นๆ
- มีการวางแผนการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพอย่างไร
- มีการกำหนดเนื้อหาเพื่อสอดแทรกแนวคิดเรื่องการส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพหรือไม่
- ในระดับผู้ปฏิบัติการ มีปัจจัยสนับสนุน หรืออุปสรรค อย่างไรบ้างในการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ การรวบรวมผลของการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ งานเขียน บทความ งานวิจัย หนังสือ บทโฆษณา โฆษณาส่งพิมพ์ แผ่นพับ จดหมายข่าว เป็นต้น แล้วนำมาจัดหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากทะเบียนทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และวีดีโอเทป ที่จัดทำขึ้นระหว่างปี 2539 – 2543

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ตามแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพว่านโยบายการใช้สื่อของกองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย บริษัทคอลเกต ปาล์มโอลีฟ (ประเทศไทย) จำกัด เป็นเช่นไร มีหรือไม่ นอกจากนั้นมีการสอดแทรกแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพไว้หรือไม่ และมีการใช้สื่อตามแนวคิดเรื่องการตลาด และแนวคิดการตลาดเพื่อสังคมในการส่งเสริมและป้องกันทันตสุขภาพอย่างไร โดยจำแนกการใช้สื่อทั้งหมดที่ทั้งสองหน่วยงานใช้ออกมาเป็นหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการศึกษา

2. วิเคราะห์ปัจจัยที่สนับสนุน ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นของแต่ละหน่วยงานว่าคืออะไร มีผลอย่างไรต่อการใช้สื่อของแต่ละหน่วยงาน

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ จะนำเสนอข้อมูลโดยการจัดระบบกิจกรรมทั้งหมดของการใช้สื่อของแต่ละหน่วยงานในช่วงระยะเวลาที่กำหนด โดยทำการจัดเรียงกิจกรรมตามระยะเวลา และอาศัยตารางในการนำเสนอ นอกจากนั้นยังได้ใช้รูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นการบรรยายประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นตัวอย่างคำพูด (Quote) โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์เพื่อค้นหาคำตอบให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย รวมถึงปัญหา อุปสรรค หรือปัจจัยต่างๆ ที่ได้ศึกษาพบ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์การใช้สื่อมวลชน สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ด้วยวิธีเขียนบรรยาย โดยเรียงลำดับการนำเสนอข้อมูลตามลำดับที่วางไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

กล่าวโดยสรุป ระเบียบวิธีวิจัยในการวิจัยครั้งนี้เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพนับว่าเหมาะสมและถูกต้อง แม้ว่าผู้วิจัยจะไม่ได้อยู่ในองค์กรที่เลือกศึกษา แต่ก็ได้ได้รับความร่วมมืออย่างดีพอสมควรในการที่จะให้ข้อมูลจากบุคคลที่รับผิดชอบในองค์กรเหล่านั้น นอกจากนั้นผู้วิจัยคิดว่าทุกขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยที่เริ่มตั้งแต่การกำหนดแหล่งข้อมูล การวางแผนการสัมภาษณ์เจาะลึก และการเก็บข้อมูลประเภทเอกสาร ต่างก็ดำเนินไปอย่างรัดกุม โดยผู้วิจัยพยายามรวบรวมให้ได้มากที่สุดด้วยการบันทึกเทปไว้เป็นหลักฐานโดยได้รับอนุญาตจากแหล่งข้อมูลทุกครั้ง นอกจากนั้นการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลหลายคนทำให้สามารถตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับอีกด้วย